

Genderové role otce a matky

Proseminář k akademickým dovednostem

Lenka Zahálková

Abstrakt

Tato práce je zaměřena na tematizaci sociálních rolí v rodině, jako očekávaných způsobů chování ve společnosti, z pohledu sociokulturní antropologie. V první řadě se věnuji vymezení základních pojmů jako gender x pohlaví, jejich determinovanosti a rozdílnosti, rodině jako základní společenské jednotce a jejímu vlivu na sociální vývoj jedince. Dále srovnávám homosexuální vztahy s heterosexuálními, a to především v rodinném kontextu, který je jedním z hlavních témat textu. V neposlední řadě věnuji pozornost genderovým stereotypům, které jsou pro tuto práci stěžejním bodem, jelikož díky jejich stereotypní kategorizaci bylo celé toto téma možné lépe uchopit.

Úvod

Každý člověk v průběhu svého života vystřídá několik sociálních rolí, nejprve jako syn či dcera, bratr či sestra, pacient u lékaře, student či spolužák ve škole a později jako zaměstnanec či kolega v práci. Všichni jedinci hrají několik rolí najednou, a to ať už nezávisle (navzájem spolu nesouvisející), tak i souběžně (například matka a manželka). Jedná se o očekávaný způsob chování ve společnosti, od kterého se odvíjí společenské postavení jedince (Jandourek, 2007; s. 207). V této práci se zaměřuji zejména na vymezení základních pojmů týkajících se tématu genderových rolí, a to především v oblasti rodiny. K vymezení tohoto problému využívám tři hlavní odborné zdroje. Všechny tři hlavní zdroje jsou od autorů zabývajících se sociokulturní antropologií. Jedná se o publikaci Petry Šanderové, ve které se autorka zabývá vnímání těla, tělesností a jejich kulturní podmíněností. Dále článek Henrietty L. Moore, kde autorka vymezuje pojmy týkající se tématu této práce (jako například gender, pohlaví a problematiky s nimi spojené). V neposlední řadě pak text Kateřiny Nedbálkové, který je postaven na rozhovorech, které autorka získala v průběhu čtyřletého etnografického výzkumu, jenž probíhal v České republice v homosexuálních rodinách. Již z názvu vyplývá, že bude práce věnována genderovým rolím, vymezení, co to vlastně role jsou, co mají společného s rodinou, co je to gender, jak se liší od pohlaví a odpovím na hlavní otázku, která zní: jak jsou genderové role v rodině determinovány? Jedná se snad o biologickou podmíněnost?

Stat'

---

1. Rodina

Slovo rodina v každém z nás evokuje trochu něco jiného, avšak většina lidí si nejspíš představí mámu, tátu a jejich děti. Rodinu, jako základní společenskou jednotku, která je stěžejní sociální institucí, jež má velký vliv na proces socializace jedince, jak je vnímána v sociologii. Jejím znakem je soužití minimálně dvou generací, a to rodičů a jejich potomků, poskytuje svým členům oporu a pocit bezpečí.

Tato tvrzení a představy jsou silně zakořeněné v české kultuře a jsou považovány za tradiční rodinu. Normální či tradiční rodinu zde tematizují jako „... nukleární rodinu složenou z heterosexuálního manželského páru a ideálně dvou dětí v závislém věku, rodinu, kde otec chodí do práce a matka zůstává doma s dětmi” (Nedbálková, 2005; s. 8), jde však o pouhý stereotyp či normu, kterou je představa takzvané správné ideální rodiny (Tamtéž; s. 8).

Jak však píše Šanderová v jedné ze svých publikací, představy a pravidla záleží nejen na kultuře ve které jedinec žije, ale také na době, ve které je pojem tematizován, jelikož významy sociálně konstruovaných pojmů se průběhem času stále mění (Šanderová, 2011).

Tyto představy jsou však společností převážně vnímány jako jakési jistoty, které společnost chrání, a proto se jejich vyvracení bojí, a tudíž i brání. „Rodina je dobře střeženou fikcí, jejíž mytizované obrazy drží pohromadě celá řada partikulárních předpokladů. Ideologická východiska a předporozumění svazují či vedou intelektuální konceptualizace tohoto tématu ve vědě.” (Stacey and Biblarz, 2001; dle Nedbálková, 2005)

Témata, která jsou vnímána jako okrajové fenomény, jsou zaškatulkována do kategorie abnormální. Pojem abnormalita má často znehodnocující, negativní význam. Tento pojem přitom nese význam odlišnosti, avšak nikoli nutně v negativním smyslu. Jde však pouze, „... o subjektivní hodnocení. Abnormalita je odchylka tělesného vzhledu nebo způsobu chování od toho, co je všeobecně uznáváno jako norma, kulturní standard nebo vyžadovaná společenská role.” (Jandourek, 2012; s. 10) Všeobecně uznávané normy či kulturní standardy se však nemusí nutně shodovat s tím, jaký je každý jedinec v dané společnosti. Jde o boj mezi stereotypem a autenticitou, aby daný jedinec ze společnosti příliš nevyčníval, v některých aspektech potlačuje, co je mu vlastní (Nedbálková, 2005). Jak tedy do společnosti zapadnout a zároveň si udržet vlastní autenticitu?

---

2. Sociální role

Protože je tato práce orientována především na genderové role otce a matky, ráda bych nyní věnovala pozornost sociálním rolím, a to především v rámci rodiny. Jak jsem již uvedla v úvodu, každý člověk jich za život má několik, a to jak navzájem se sebou nesouvisejících rolí nebo-li nezávislých, tak i souběžných, jejichž ideálním příkladem je matka a manželka. (Jandourek, 2007; s. 207) Jde tedy o očekávaný způsob chování jedince (Tamtéž, s. 207), který je společenským konstruktem utvářejícím společnost.

---

3. Gender x pohlaví

Pojem gender pochází z angličtiny a do češtiny ho lze přeložit jako „rod“. Do sedmdesátých let dvacátého století, kdy došlo k jejich rozlišení, pojmy genderu a pohlaví představovaly tutéž věc a nebyly rozlišovány (Moore, 2001; s. 174).

„Jednoznačné rovnítko mezi dichotomiemi pohlaví/gender a příroda/kultura bylo dáno nejen vlivem strukturalismu na antropologii genderu, ale také důležitostí rozlišení přírody a společnosti pro definování disciplinárních hranic a pro teorie vztahu mezi tělem, reprezentací a vědomím.“ (Moore, 2001; s. 175)

Jelikož je i gender jedním z kulturně podmíněných pojmů, ani u něj není možné mluvit o obecně platných informacích, a to dokonce ani pouze v rámci jedné kultury, jelikož i v ní se tyto kulturně podmíněné normy postupem času mění (Šanderová, 2011).

Zatímco pohlaví je tedy biologicky determinováno, gender je sociálně konstruovaný, tudíž se odvíjí od kultury či společnosti, ve které daný jedinec žije. Sociální antropologové, kteří tuto tezi prosazovali, pro podpoření své teorie poukazovali na rozdílná kulturní pojetí genderu ve společnosti a připomínali příklady různých forem transsexuality (Tamtéž; s. 174).

V následujícím desetiletí byl koncept pohlaví, kvůli své biologické determinovanosti odsunut do oblasti přírodních věd a hlavním předmětem zkoumání antropologie se stal gender. (Tamtéž; s. 175). Jedinec se tedy rodí biologicky determinován genetickými informacemi, jeho osobnost se však postupem času konstruuje prostřednictvím celoživotního procesu vývoje zásluhou sociálních interakcí.

---

4. Genderové stereotypy

Žena v domácnosti pečující o děti a muž jako živitel rodiny, obecně sdílená přesvědčení, ustrnulá představa, která je spojována s určitou skupinou jedinců, které jsou často bezmyšlenkovitě přisuzovány další identifikační znaky a specifické charakteristiky bez jakékoli racionální úvahy. To jsou genderové stereotypy, jedná se o ustrnulé představy, ve kterých jsou děti v rodinách od malička vychovávány.

Gender bývá spojován s dělbou práce mezi pohlavími, rozdělením rolí, úkolů a sociálním statutem žen a mužů (Moore, 2001; s. 175), a to nejen v rodině, ale i ve vztazích a organizacích, které rodinou nejsou. *„Role maskulinní je se samozřejmostí přirozeného vázána na osobu biologického muže a role femininní na biologickou ženu.“* (Nedbálková, 2005; s. 9)

Heterosexuální páry ale nejsou ve společnosti jedinou podobou intimních vztahů, jsou zde i vztahy homosexuální nebo-li stejnopohlavní, ve kterých se rozdělení rolí řídí naprosto odlišnými faktory. Rozdílnost a navzájem se doplňující funkce ženského a mužského chování jsou základními strukturami našich zvyků a návyků, a proto je logická snaha hledat tuto komplementaritu i ve stejnopohlavních rodinách. Z toho také vznikl názor, týkající se zastoupení mužské i ženské stránky v homosexuálním partnerství, a to tak, že „jeden/jedna dělá chlapa druhý/druhá ženskou“ (Nedbálková, 2005; s. 9).

Závěr

Gender, narozdíl od pohlaví, není biologicky determinován (Šanderová, 2011), tudíž ani genderové role v rodině či společnosti nejsou takto determinovány. Jedná se o sociální konstrukt, který na nás působí od našeho narození. Již od malička je jedinec vychováván a socializován společností plnou norem a stereotypů (Tamtéž, 2011), je tedy logické, že tyto aspekty jedinec ve svém životě hledá a nachází všude kolem sebe (Nedbálková, 2005; s. 9). Společensky podmíněné pojmy jsou v každé kultuře vnímány rozdílně a v průběhu času se mění (Šanderová, 2011). Skvělým příkladem jsou proto stejnopohlavní páry, na jejichž vztahy se společnost neustále snaží napasovat zastaralé konstrukty, které na ně nepasují, což vede k jejich neustálému balancování na hraně stereotypu, ke kterému se přiklání, aby na sebe příliš neupozorňovali a autenticitou, kterou připouští svou rozdílnost (Nedbálková, 2005; s. 9). Společnost se neustále snaží takovéto jedince zaškatulkovat do již existujících stereotypních norem a jejich rozdílnost vnímají negativně, odlišnost však nemusí být vždy něco negativního, jiné zkrátka neznamená špatné.

Literatura

- JANDOUREK, J. 2012. *Slovník sociologických pojmů*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, a. s., ISBN: 9788024736792
- JANDOUREK, J. 2007. *Sociologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál, ISBN: 9788073672690.
- NEDBÁLKOVÁ, K. 2005. Lesbické rodiny: Mezi stereotypem a autenticitou. *Biograf* (38): 38 odst., ISSN: 12115770.
- MOORE, H. L. 2001. Co se stalo se ženami a muži? *Cargo*, 3,4/2001: 174-196.
- ŠANDEROVÁ, P. 2011. *Tělesnost jako významný faktor procesu adopce: kulturně antropologický problém*. Praha: SLON, ISBN: 9788074190469.